ANNA MAZUREK-KUSIAK
Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie

**Ocena jakości zagospodarowania
Centralnego Szlaku Rowerowego Rostocza**

Wprowadzenie

Turystyka rowerowa w Polsce rozwija się bardzo dynamicznie. Aktywny wypoczynek na rowerze jest coraz bardziej popularny w polskim społeczeństwie oraz doskonale wpisuje się w filozofię zdrowego stylu życia (Buczyńska 2013). Turystyka rowerowa włącza się także w nurt turystyki transgranicznej (Hajduk 2007, s. 87), dzięki której następuje rozwój regionów peryferyjnych, promocja lokalnych produktów turystycznych, integracja życia gospodarczego, kulturowego, technicznego i społecznego dwóch sąsiadujących ze sobą narodów (Sawicki 2010, s. 237–240). Jednakże niezbędnym elementem tej integracji jest budowa szlaków turystycznych. To szlaki w dużej mierze decydują o rozwoju funkcji turystycznych regionu oraz mogą stać się wiodącym produktem turystycznym danego obszaru (Stasiak 2012, s. 45–53). Szlak można zdefiniować jako „pasma przystosowane do ruchu krajoznawczo-wędrownego, pieszego, wodnego, rowerowego, konnego, prowadzone po oznakowanych trasach, przechodzące przez tereny krajobrazowo atrakcyjne i łączące obiekty lub ich zespoły, interesujące z przyrodniczego, kulturowego i technicznego punktu widzenia” (Krawczyńska 2012, s.1). Natomiast szlakiem rowerowym jest spójny ciąg rozwiązań technicznych, łączący miasta, miasteczka i wsie ze sobą obejmujący drogi dla rowerów, pasy rowerów oraz ulice o mniejszym natężeniu ruchu samochodowego wykorzystującą istniejącą infrastrukturę turystyczną, komunikacyjną i techniczną (Zarząd Główny PTTK 2007, s. 5). Szlak taki powinien prowadzić

i ukazywać atrakcje regionu. Budowa szlaków w dużej mierze decyduje o rozwoju turystyki rowerowej regionu (Styperek 2002, s.25). Według GUS w Polsce jest ok. 13 tys. km szlaków rowerowych, jednak większość z nich nie spełnia standardów europejskich, zmuszają rowerzystów do schodzenia z rowerów z powodu zbyt dużego nachylenia powierzchni lub złej nawierzchni drogi (Kop-ta 2010, s. 10–15), dlatego chcąc rozwijać turystykę regionu powinno się zadbać o dobrą jakość dróg, prawidłowe oznakowanie szlaku, zabezpieczenie miejsc postojowych, noclegowych i gastronomicznych, tablic informacyjnych.

1. Cel pracy i metody badawcze

Celem artykułu było ocenienie jakości zagospodarowania infrastruktury turystycznej i rowerowej na transgranicznym Centralnym Szlaku Rowerowym Rostocza oraz wskazanie największych atrakcji na każdym z trzech odcinków szlaku.

Badania przeprowadzono metodą sondażu diagnostycznego, korzystając z techniki ankiety bezpośredniej i wywiadu telefonicznego. Autorską ankietę przeprowadzono wśród 175 rowerzystów mających powyżej 18 lat, przejeżdżających na omawianej trasie co najmniej 50 km. Wywiad telefoniczny przeprowadzono z pracownikami urzędów gmin i miejsc noclegowych znajdujących się na trasie Centralnego Szlaku Rowerowego Rostocza po stronie Polskiej i dotyczył głównie ilościowej bazy noclegowej przystosowanej dla rowerzystów. Badania przeprowadzono w okresie od maja do września 2015 r. Materiał uzupełniono analizą danych statystycznych, analizą dokumentów urzędowych oraz studiami literatury przedmiotu.

2. Charakterystyka obszaru badań

Centralny Szlak Rowerowy Rostocza odznacza się średnim stopniem trudności. Podzielony jest na 3 etapy.

Pierwszy etap Centralnego Szlaku Rowerowego Rostocza biegnie od Kraśnika do Zwierzyńca, a jego długość wynosi 101 km. Trasa prowadzi przez następujące miejscowości: Kraśnik – Stróża – Słodków Trzeci – Szastarka – Brzozówka – Stare Moczydła – Błazek – Batorz – Zdziłowice – Otroc – Chanów – Łada – Goraj – Kondraty – Hosznia Ordynacka – Gilów – Podlesie Duże – Radecznicza – Dziełce – Szczebrzeszyn – Topólcza – Zwierzyniec (www.szlakirowerowe.lubelskie.pl). Szlak ten prowadzi przez najciekawsze tereny Rostocza Zachodniego. Najwyższe

wzniesienie na szlaku to 330 m n.p.m., znajduje się w Szczebrzeszyńskim Parku Krajobrazowym, natomiast najniższy położony teren (225 m n.p.m.) mieści się niedaleko Słodka Trzeciego. W większości trasa prowadzi po drogach asfaltowych, mało uczęszczanych przez samochody oraz obszarach leśnych i polnych, głównie między Dzielcami a Szczebrzeszynem (Turski i Wyszowski 2006, s. 280). Obszar ten posiada lessowy krajobraz, gdzie można podziwiać głębokie rozcięcia erozyjne w postaci wąwozów i dolin, w niektórych miejscach wręcz powstają labirynty wąwozów. Niektóre wąwozy liczą nawet 20 metrów, a zbocza często porośnięte są grądami. Najciekawsze i największe wąwozy znajdują się w okolicy Szczebrzeszyna i zwane są popularne Piekiełkiem. Krajobraz Zachodniego Rostocza charakteryzuje się falistymi szachownicami pól uprawnych (Nasiadka 2005, s. 5–23).

Drugi etap szlaku biegnie od Zwierzyńca do Hrebenego, jego długość wynosi 86 km. Szlak biegnie przez Zwierzyniec – Stawy Echo – Sochy – Szozdy – Terespol – Górecko Stare – Józefów Biłgorajski – Hamernia – Nowiny – Majdan Sopocki – Oseredek – Susiec – Łosiniec – Mazily – Podleśna – Chyże – Bełzec – Szalenik Kolonia – Lubycza Królewska – Teniatyska – Mosty Małe – Hrebenne. Szlak ten prowadzi zarówno przez drogi asfaltowe, jak i piaszczyste (leśne i polne). Jadąc tym szlakiem można podziwiać wapienne wzgórza porośnięte lasami oraz rzeki tworzące kaskady wodospadów (popularnie zwane szumami). Wodospady te utworzyły się głównie na rzece Tanew oraz Sopot. Następnie szlak prowadzi przez Rostocze Wschodnie wzdłuż pagórków i wąwozów, płaskowyżów i garbów oraz kotlin i dolin (Pawłowski 2015, s. 35–41). Występują tutaj ostańce, których wysokość sięga nawet do 390 m n.p.m. Teren ten pokryty jest mieszanymi lasami oraz buczyną karpacką. Rostocze to także pogranicze dwóch kultur: wschodniej i zachodniej. Na tym obszarze można podziwiać zarówno zabytkowe kościoły, cerkwie, jak i synagogi. Znajdują się tutaj pomniki historyczne, cmentarze z okresu powstania styczniowego, II wojny światowej oraz groby przypominające trudną sytuację Polaków w okresie powojennym (Turski i Wyszowski 2006, s. 281).

Trzeci etap omawianego szlaku biegnie od Hrebenego do Lwowa. Szlak ten ma długość 80 km i prowadzi przez Hrebenne – Rawa Ruska – Potylicz – Magierów – Żółkiew – Krechów – Iwano Frankowe – Brzuchowice – Lwów. Trasa ta niestety nie jest oznakowana w terenie, jednak głównie prowadzi przez drogi asfaltowe i utwardzone, rzadziej przez drogi piaszczyste i polne. Szlak ten biegnie przez ukraińskie Rostocze Wschodnie, ukazując całe jego piękno oraz

urok okolicznych wsi i miasteczek. Na szlaku można podziwiać wychodnie skalne oraz kamieniołomy w Dubrowyczy oraz Potyliczu. Różnice wzniesień na trasie dochodzą nawet do 100 m. Najwyższe wzniesienie to 400,3 m. n.p.m. w okolicy Dobroczynny (www.szlakirowerowe.lubelskie.pl).

3. Wyniki badań

Podczas badań przeprowadzono wywiady bezpośrednie z pracownikami urzędów gmin oraz obiektów noclegowych w celu ustalenia ilości miejsc noclegowych przyjaznych dla rowerzystów, tzn. takich gdzie turyści mogą zostawić bezpiecznie rower, przeprowadzić drobne naprawy, konserwację i umyć rower.

Na podstawie danych zamieszczonych w tabeli 1 można zauważyć, że najwięcej obiektów noclegowych przyjaznych rowerzystom znajduje się w Zwierzyncu (10), natomiast najwięcej miejsc noclegowych znajduje się w Suścu (aż 736). Dobrym miejscem na szukanie noclegu na omawianej trasie rowerowej jest także Górecko Stare, gdzie znajduje się 6 obiektów noclegowych z 76 miejscami, oraz Józefów (5 obiektów z 144 miejscami noclegowymi). W sumie na badanym szlaku znajdują się 54 obiekty z 1922 miejscami noclegowymi dostosowanymi do przyjęcia rowerzystów.

Tabela 1

Baza noclegowa przyjazna dla rowerzystów
na Centralnym Szlaku Rowerowym Roztocza

Miejscowość	Liczba obiektów	Odsetek obiektów	Liczba miejsc noclegowych	Odsetek miejsc noclegowych
Kraśnik	4	7,41	104	5,22
Huta Józefów	3	5,56	12	0,60
Batorz	3	5,56	13	0,65
Chrzanów	1	1,85	4	0,20
Radacznica	1	1,85	50	2,51
Szczebrzeszyn	2	3,70	64	3,21
Zwierzyniec	10	18,52	392	19,68
Tereszpol	3	5,56	15	0,75
Górecko Stare	6	11,11	76	3,82
Józefów	5	9,26	144	7,23
Hamernia	1	1,85	4	0,20
Majdan Sopocki	6	11,11	328	16,47
Susiec	8	14,81	736	36,95
Lubycza Królewska	1	1,85	50	2,51
Razem	54,00	100,00	1922,00	100,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań sondażowych.

Kolejne badania przeprowadzono na 175 rowerzystach. Wśród badanych osób 61,14% stanowili Polacy, a 38,86% – Ukraińcy. Na początku respondenci udzielali odpowiedzi na pytanie, jaki był główny cel uprawiania turystyki rowerowej na Centralnym Szlaku Rowerowym Roztocza, co przedstawiono na rys. 1

Rysunek1. Główne motywy uprawiania turystyki rowerowej na Centralnym Szlaku Rowerowym Roztocza przez respondentów (dane w %, n = 175)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań

Głównym celem uprawiania turystyki rowerowej wśród respondentów był cel rekreacyjny, sprawdzenie własnych sił, wyrabianie zaradności i samodzielności oraz świadomej dyscypliny (36,57% wskazań). Na drugim miejscu uplasował się cel towarzyski, czyli wspólne spędzanie czasu ze znajomymi i rodziną (25,71% wskazań). Cel zdrowotny wskazało 22,29% badanych rowerzystów. Osoby te chciały stracić zbędne kilogramy oraz zdobyć kondycję sportową. Na cel edukacyjny, czyli poznanie przyrody, krajobrazu, kultury i historii regionu wskazało 15,43% respondentów (rys.1).

Dane na rys. 2 przedstawiają opinię respondentów na temat infrastruktury turystycznej na Centralnym Szlaku Rowerowym Roztocza. Rowerzyści oceniają najwyższą możliwość zwiedzania atrakcji na trasie, głównie przyrodniczych, historycznych oraz kulturowych (73,7% ocen dobrych i bardzo dobrych). Wysoko także zostały ocenione miejsca noclegowe, których jest duży wybór oraz możliwość dostosowania standardu do własnych potrzeb i możliwości finansowych (72,0% ocen dobrych i bardzo dobrych). Natomiast najgorzej oceniono infrastrukturę higieniczno-sanitarną, której zdaniem respondentów na szlaku najczęściej brakuje lub wyma-

ga remontów (28,0% ocen złych i bardzo złych). Zastrzeżenia budzą też usługi naprawcze, których na szlaku jest bardzo niewiele, lub jest brak informacji na temat świadczenia takich usług (21,1% ocen złych i bardzo złych).

Rysunek 2. Ocena infrastruktury turystycznej i rowerowej na Centralnym Szlaku Rowerowym Roztocza w opinii respondentów (dane w %, n = 175)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań.

Na podstawie danych przedstawionych na rys. 3, można zauważyć że największą popularnością wśród rowerzystów cieszą się szczebrzeszyńskie lessowe wąwozy, tworzące labirynt ścieżek i szlaków turystycznych. Wąwozy znajdują się na terenie Szczebrzeszyńskiego Parku Krajobrazowego, a perełką tego miejsca zdaniem respondentów jest tzw. „szczebrzeszyńskie Piekiełko”, czyli głębokie wąwozy porośnięte drzewami, krzakami i innymi roślinami runa leśnego, gdzie panuje wieczny półmrok (60,00% wskazań). Na drugim miejscu badane osoby wskazały wieś Szczebrzeszyn rozslawioną wierszem Jana Brzechwy „Chrząszcz”. Szczebrzeszyn słynie też ze swojej wielokulturowości, znajdują się tutaj dwa kościoły katolickie pw. św. Katarzyny oraz św. Mikołaja, najstarsza czynna w Polsce cerkiew Zaśnięcia Przenajświętszej Bogurodzicy oraz z XVII wieku synagoga (44,57% wskazań). Ciekawym punktem na trasie jest także wieś Radecznicza, zwana popularnie „lubelską Częstochową” ponieważ jest to miejsce lubelskich pielgrzymek do Sanktuarium św. Antoniego z Padwy (20,57% wskazań). Kolejnym interesującym miejscem, na które wskazali badani rowerzyści jest Dolina Białej Łady, ze stromymi i wysokimi zboczami porośniętymi bukowym lasem, która tworzy w okolicy Goraja rekreacyjne stawy z kąpieliskiem (20,00% wskazań) oraz Dolina Poru, z ciekawym roztoczań-

skim krajobrazem rzeki wciętej w lessowe podłoże. Rowerzyści mogą tutaj spotkać liczne gatunki ptaków (16,00% wskazań). Na kolejnym miejscu uplasowało się źródło Wyżnicy (13,14% wskazań). Źródło to ma krystalicznie czystą wodę i stałą temperaturę (8°C). Respondenci zwrócili także uwagę na wieś Otrocze, gdzie znajduje się XIX-wieczna cerkiew unicka, przemieniona w 1918 r. na kościół rzymskokatolicki. Szlak tutaj prowadzi przez doliny i wierzchowiny porośnięte bukowym i grabowym lasem (8% wskazań).

Rysunek 3. Ocena popularności atrakcji turystycznych na I etapie Centralnego Szlaku Rowerowego Roztocza w opinii respondentów (dane w % – respondenci mogli wskazać więcej niż 1 odpowiedź)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań.

Na drugim etapie respondenci wskazali 7 ciekawych miejsc wartych zwiedzania, co przedstawiono na rys. 4. Na tym odcinku szlaku największym zainteresowaniem cieszy się Rezerwat „Nowiny” w Roztoczańskim Parku Narodowym. Rezerwat tworzą małe oczka wodne otoczone torfowiskiem, który chroni rzadkie gatunki roślin (96,57% wskazań). Na drugim miejscu uplasowała się słynna miejscowość Zwierzyniec, z barokowym kościołem na wodzie p.w. św. Jana Nepomucena, dawną rezydencją plenipotentą (obecnie siedziba dyrekcji RPN, murowanym browarem z początku XIX w. (72,57% wskazań). Kolejne miejsce zajmuje Rezerwat „Czartowe pole” z pięknymi wodospadami powstałymi na rzece Sopot (71,43%). Na rezerwat „Jelinka”, który chroni skamieniałe drzewa z okresu trzeciorzędu zwróciło uwagę 63,43% badanych osób. Na kolejnym miejscu znalazła

się wieś Górecko Kościelne, gdzie można zobaczyć XVIII-wieczny modrzewiowy kościół pw. św. Stanisława, oraz aleje pomnikowych dębów z wytyczoną drogą Męki Pańskiej wiodącą do kapliczki „na wodzie” (38,86% wskazań). Kamieniołomy wapieni trzeciorzędowych "Babia Dolina" i "Tarnowska Góra" w Józefowie doceniło 33,71% rowerzystów. Na miejscowość Bełzec, gdzie był usytuowany hitlerowski obóz zagłady, a obecnie znajduje się mauzoleum oraz muzeum martyrologii wskazało 23,43% badanych osób.

Rysunek 4. Ocena popularności atrakcji turystycznych na II etapie Centralnego Szlaku Rowerowego Roztocza w opinii respondentów (dane w % – respondenci mogli wskazać więcej niż 1 odpowiedź)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań

Na trzecim etapie szlaku biegnącego głównie przez terytorium Ukrainy, respondenci wskazali na 6 obiektów wartych obejrzenia (rys. 5). Na tym odcinku najciekawszym miejscem jest ostatni odcinek szlaku, a mianowicie miasto Lwów z zabytkowym śródmieściem, które jest wpisane na listę Światowego Dziedzictwa Kultury UNESCO (59,43% wskazań). Rezerwat Przyrody Roztocze chroniący wiele rzadkich gatunków roślin wpisanych do Czerwonej Księgi Ukrainy z muzeum przyrodniczym oraz ścieżką edukacyjno-ekologiczną uplasował się na drugim miejscu (50,86% wskazań). Trzecie miejsce zajął XVIII-wieczny początkowo prawosławny, a potem unicki Monastyr w Krechowie, gdzie zachowały się bogate zbiory klasztornej biblioteki. W tym miejscu znajduje się także ścieżka, którą od XVI w. przebywali zakonnicy, wiodąca od bramy monastynu do wykutych w wapiennej skale ostańcowej pieczary (32,57% wska-

zań). Kolejne miejsce zajęła Góra Przemienienia Pańskiego z kapliczką, punktem widokowym oraz nieczynnym kamieniołomem w miejscowości Potylicz (30,86% wskazań). Ścieżkę poznawczą "Lelechiwka" im. I. Franki – ukraińskiego poety o długości 4,5 km prowadzącą do "Czarnych Jezior" znajdującą się w Jaworowskim Narodowym Parku Przyrodniczym doceniło 26,86% badanych osób. Na źródła i stawy na strumieniu Tylica, dopływie Raty w miejscowości Potylicz zwróciło uwagę 13,14% respondentów.

Rysunek 5. Ocena popularności atrakcji turystycznych na III etapie Centralnego Szlaku Rowerowego Roztocza w opinii respondentów (dane w % - respondenci mogli wskazać więcej niż 1 odpowiedź)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań.

Podsumowanie

Centralny Szlak Rowerowy Roztocza jest jednym z ciekawszych szlaków rowerowych na Lubelszczyźnie. Jest to transgraniczny szlak, który zaczyna się w Kraśniku, a kończy we Lwowie, jego całkowita długość wynosi 267 km. Badani rowerzyści najwyżej oceniają na szlaku atrakcje, zarówno przyrodnicze, kulturowe, jak i historyczne (73,7% ocen bardzo dobrych i dobrych) oraz dużą liczbę miejsc noclegowych dostosowanych do potrzeb turystów (72,0% ocen bardzo dobrych i dobrych). Na pewno należałoby zadbać o więcej publicznych sanitariatów oraz remonty już istniejących oraz więcej miejsc naprawy i konserwacji rowerów, poprawić oznakowanie trasy szlaków, zwłaszcza w części ukraińskiej, jak również na niektórych odcinkach poprawić jakość dróg, zwiększając jednocześnie bezpieczeństwo rowerzystów.

Największymi perełkami turystycznymi na omawianej trasie według respondentów jest: Rezerwat Przyrody „Nowiny” (95,57%); miejscowość Zwierzyniec (72,57%); Rezerwat Przyrody „Czartowe pole” (71,43%); Szczebrzeszyńskie Wąwozy (60,00%) oraz miasto Lwów (59,43%).

Bibliografia

- Buczyński A., *Turystyka rowerowa w Polsce*. MSiT, Warszawa 2013.
- Hajduk S., *Szlaki turystyczne jako element integracji regionów transgranicznych*, Człowiek i Środowisko, nr 31, 2007, s. 87.
- Kopta T., *Standardy dla trasy rowerowej realizowanej w ramach Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej*, PARP, Warszawa 2010.
- Krawczyńska M., *Definicja szlaków turystycznych*. Regionalny Ośrodek Programowy PTTK. Gdańsk 2012.
- Nasiadka M., *Roztocze Zachodnie*. Wydawnictwo Naukowe Turystyczne i Edukacyjne. Mielec 2005.
- Pawłowski A., *Roztocze*. REFASZ, Piastów 2015.
- Sawicki B., *Turystyka transgraniczna w powiecie żarskim*. w: A. Przybyła, W. Wytrząsek, *Prawne i gospodarcze aspekty działalności w turystyce*, Wydawnictwo Wschód Agencja Usługowa Stanisław Filas. Lublin 2010, s. 237–246.
- Stasiak A., *Szlaki turystyczne - zagospodarowanie, atrakcja czy produkt turystyczny*, Turystyka i Hotelarstwo, nr 10, 2006, s. 45–53.
- Styperek J., *Linearne systemy penetracji rekreacyjnej*. WNB. Poznań 2002.
- Turski S., Wyszowski M., *Lubelszczyzna Przewodnik*. Lublin:, Wydawnictwo Bepol.
- Centralny Szlak Rowerowy Roztocza*. 2006, www.szlakirowerowe.lubelskie.pl (dostęp 15.07.2016 r.).
- Zarząd Główny PTTK, *Znakowanie szlaków turystycznych*, Wydawnictwo PTTK Kraj. Warszawa 2007.

The evaluation of the quality facility of the Central Road Bike of Roztocze

Summary

The Central Road Bike of Roztocze are one of the most interesting cycling routes in the Lublin region. It is a cross-border route, which begins in Kraśnik and ends in Lvov, its total length is 267 km. According to the cyclists on the route they are very interesting attractions, both natural, cultural, and historical (73.7% rating very good and good) and a large number of beds to meet the needs of tourists (72.0% of very good and good). Certainly we had to take care on the trail of more public toilets and the renovation of existing ones, and more repair and maintenance of bicycles. Improve marking the route routes, especially in the part of Ukrainian, as well as some sections to improve the quality of roads, while ensuring the safety of cyclists. According to respondents the biggest tourist pearls on the route is: Nature Reserve "Nowiny" (95.57%); town Zwierzyniec (72.57%); Nature Reserve "Czartowe pole" (71.43%); ravine in Szczebrzeszyn (60.00%) and city of Lvov (59.43%).

Translated by Anna Mazurek-Kusiak